

Kritik mot Polismyndigheten Dalarna, som utan erforderligt lagstöd hämtat en brottsmisstänkt person till förhör

Beslutet i korthet: Polisen sökte en brottsmisstänkt person i dennes hem för att genomföra ett förhör. Den misstänkte, som vid tillfället inte var hemma, kom därefter till polishuset, där han enligt uppgift uppträdde aggressivt och uttalade sig negativt om polisen. Detta föranledde polisen att senare samma dag hämta honom till förhör utan att han dessförinnan kallats.

Som stöd för hämtningsbeslutet åberopades 23 kap. 7 § andra stycket rättegångsbalken. Enligt den bestämmelsen får ett sådant beslut fattas då det kan befaras att den som ska höras antingen kommer att hålla sig undan eller försvåra utredningen (kollusionsfara). Den kan inte, på det sätt som skett i detta fall, åberopas då det på ett mer allmänt plan kan befaras att den som ska höras kommer att försvåra utredningsarbetet. Det måste vidare finnas någon konkret omständighet som pekar mot att risk för uteblivande respektive kollusionsfara föreligger. Hämtning av den som befaras hålla sig undan ska inte tillgripas utan att andra, för den enskilde mindre ingripande, alternativ prövats.

Anmälan

AA framförde i en anmälan klagomål mot Polismyndigheten Dalarna med anledning av att han hade hämtats till ett förhör.

Han uppgav i sin anmälan bl.a. följande. Den 20 oktober 2009 kom några personer, som uppgav att de var poliser, till hans bostad och frågade efter honom. Han var inte hemma vid tillfället och personerna ville inte berätta för hans hustru varför de sökte honom, men antydde att de avsåg att återkomma. Påföljande förmiddag besökte han polishuset i Falun i syfte att ta reda på om det verkligen var poliser, som hade varit hemma hos honom och i så fall orsaken därtill. Han fick dock ingen klarhet i saken. Några timmar senare kom några polismän till hans bostad och hämtade honom till förhör på polishuset. Han upplevde det som kränkande att bli hämtad av polisen. Enligt hans uppfattning var det onödigt att hämta honom eftersom han självmant skulle ha inställt sig till förhör om han hade blivit kallad. Hans hustru blev chockad av ingripandet och även hans son tog mycket illa vid sig.

Utredning

Handlingar i bl.a. polismyndighetens ärende begärdes in och granskades, varvid följande framkom. En polisanmälan om hot mot tjänsteman upprättades den 4

december 2008 och samma dag inleddes förundersökning. Enligt anmälan hade en person ringt till en vårdcentral och i samband med sjukvårdsrådgivning uttalat hotelser mot en anställd. Personen i fråga skulle bl.a. ha sagt ”jag kommer att komma och slå ihjäl dig”. Sedan bl.a. målsägandeförhör ägt rum noterades AA som skäligen misstänkt den 15 december. Inga åtgärder syntes därefter ha vidtagits i ärendet förrän i oktober 2009. Av en promemoria daterad den 21 oktober framgick att AA hade besökt polishuset i Falun och frågat varför polisen oanmäld hade sökt honom i hans bostad. Enligt promemorian var AA vid sitt besök på polishuset ”verbalt aggressiv och mycket upprörd”. Senare samma dag beslutade förundersökningsledaren, kommissarien BB, att AA skulle hämtas till förhör. AA frigavs efter att förhöret hade hållits.

AA dömdes den 10 februari 2010 av Falu tingsrätt för olaga hot till dagsböter.

Muntliga upplysningar inhämtades från BB. Han uppgav i huvudsak följande. Den 20 oktober åkte polisen till AA:s bostad för att där genomföra ett förhör, men AA var inte hemma vid tillfället. Av den promemoria som upprättades angående AA:s besök på polishuset påföljande dag framgick att AA var mycket upprörd och uppträdde aggressivt. Med hänsyn härtill bedömde han att utredningen skulle kunna försvåras om förhöret med AA hölls i dennes bostad. Vidare ansåg han att förhöret borde genomföras så snart som möjligt, varför han beslutade om hämtning i stället för att AA kallades till polisen.

Ärendet remitterades därefter till polismyndigheten för upplysningar och yttrande över vilka rättsliga överväganden som gjordes inför beslutet den 21 oktober 2009 att hämta AA till förhör.

Polismyndigheten (tf. länspolismästaren CC) kom in med ett remissvar till vilket fogades upplysningar från BB.

BB upplyste följande.

Undertecknad var under tiden 1 okt 2009 fram till 31 april 2010 ansvarig fu-ledare för en balanssatsning inom polisområde Falun-Borlänge.

Aktuellt ärende K31039-08 handlades av insp DD. – 091020 sökte DD samt kollegan EE, AA, i dennes bostad i Falun. AA var inte hemma och patrullen blev informerad om detta. – 091021 vid 15.20-tiden [enligt myndighetens PM kl. 09.30, JO:s anmärkning] kom AA in i receptionen på Falu Polishus och var mycket upprörd. Han ville veta vilka poliser som varit hem till honom dagen före. AA kunde inte förstå varför polisen sökt honom. Han uttryckte att om polisen skulle komma tillbaka så skulle han kasta ut dem från gården. Han motiverade detta med att han inte kunde veta att det var riktiga poliser. Legitimationer, vilka poliserna visade upp vid besöket, kunde man förfälska enligt AA. AA var verbalt mycket aggressiv och upprörd under hela sitt besök på polisstationen. Han upprepade trots den information han fick att han skulle kasta ut personer som kom in på hans gård trots att det skulle kunna vara poliser. Man kan aldrig veta att de är poliser.

Kollega FF, vilken tog emot AA, ringde efter hans besök upp undertecknad och informerade om AA:s uppträdande och uttal.

Efter denna information beslutade undertecknad om att AA skulle hämtas till förhör utan föregående kallelse med stöd av RB 23:7. Fängelse kan följa på aktuellt brott

och risk fanns för försvårande av utredningen (AA:s uttalanden och uppträdande i receptionen).

Polismyndigheten anförde bl.a. följande.

BB har motiverat beslutet om hämtning till förhör med att uppgifterna om AA:s uppträdande och uttalande vid besöket på polisstationen förmiddagen den 21 oktober 2009 (samma dag som hämtningen genomfördes) innebar att det skäligen kunde befaras att AA inte skulle komma att hörsamma en kallelse till förhör alternativt försvåra utredningen om han fick en kallelse till förhör.

Kravet ”skäligen kan befaras” är ett relativt lågt satt beviskrav som kan jämföras med ”anledning att anta” (Bring- Diesen, Förundersökning, tredje upplagan). De av AA gjorda uttalandena vid besöket i receptionen i polishuset Falun samma dag är enligt polismyndighetens bedömning tillräckliga konkreta omständigheter för att det ”skäligen kan befaras” att AA inte skulle ha hörsammat en kallelse eller försvårat utredningen om han hade fått en kallelse. Det finns i denna del inte någon grund för att kritisera beslutet om hämtning till förhör.

Det kan dock ifrågasättas om åtgärden att hämta till förhör utan föregående kallelse på samma sätt är tillämplig när så lång tid har förflutit från brottsdatum. Detta gäller framförallt om det kunde befaras att utredningen skulle kunna försvåras efter så lång tid. En besvärande omständighet i sammanhanget är naturligtvis att ett relativt allvarligt brott som hot mot tjänsteman, med en skäligen misstänkt, har fått vänta i drygt 10 månader på att utredningsåtgärder har vidtagits.

Även om proportionalitetsprincipen talar mot att använda tvångsmedel när så lång tid har förflutit från brottsdatum till dess tvångsåtgärden vidtas, är brottets karaktär sådant att det är av stor vikt att brottet verkligen utreds. De gjorda uttalandena av AA, som BB fick omgående information om, pekar mot att AA inte hade för avsikt att frivilligt delta i några polisförhör. Under dessa omständigheter får det anses försvarligt att AA hämtades till förhör utan föregående kallelse trots att det hade gått lång tid från brottsdatum. Ett alternativt tillvägagångssätt hade varit att hålla förhöret med AA omedelbart i samband med att han uppsökte polisstationen i Falun. Det finns inga uppgifter om försök gjordes att erhålla kontakt med FU ledaren alternativt utredarna av ärendet i direkt anslutning till AA:s besök på polisstationen.

AA yttrade sig över remissvaret.

Bedömning

Bakgrund

AA polisanmälades i december 2008 av en tjänsteman vid en vårdcentral, som uppgav att AA hotat henne till livet. Polismyndigheten Dalarna inledde samma dag som anmälan gjordes en förundersökning om hot mot tjänsteman, där AA kort senare noterades som skäligen misstänkt. Därefter vidtogs ingen utredningsåtgärd förrän i oktober 2009, då polisen sökte AA i dennes bostad för att hålla förhör. AA var dock inte hemma. Sedan han fått vetskap om besöket uppsökte han påföljande dag polishuset. Enligt vad som uppgetts från polisens sida var han då mycket upprörd; han ska ha uttryckt misstro mot polisen, varit verbalt aggressiv och bl.a. uttalat att om poliserna återkom skulle han kasta ut dem. Förundersökningsledaren underrättades om det inträffade och fattade på grundval av den information han fick omgående beslut om att AA skulle hämtas till förhör utan föregående kallelse. Förhöret genomfördes samma dag. Åtal väcktes en knapp månad senare och i februari 2010 dömdes AA av Falu tingsrätt för olaga hot till dagsböter.

AA har i sin anmälan till JO uppgett att han upplevt det som kränkande att bli hämtad av polisen och att tvångsåtgärden var onödig, eftersom han självmant skulle ha inställt sig till förhör om han hade blivit kallad.

Förundersökningsledaren har under utredningen hos JO uppgett flera skäl för sitt beslut, nämligen att polisens utredning skulle kunna försvåras om förhöret med AA hölls i dennes bostad, att förhöret borde genomföras så snart som möjligt samt att det fanns risk för försvårande av utredningen i anledning av AA:s uttalanden och uppträdande i polishusets reception. Enligt polismyndighetens yttrande motiverades förundersökningsledarens beslut av att uppgifterna om AA:s uppträdande och uttalanden vid dennes besök hos polisen innebar att det skäligen kunde befaras att AA inte skulle komma att hörsamma en kallelse till förhör alternativt försvåra utredningen om han fick en kallelse.

Rättsliga utgångspunkter

Bestämmelser om förhör och hämtning till förhör finns i 23 kap. rättegångsbalken. I 7 § andra stycket anges att den som uppehåller sig inom en väglängd av tio mil från den plats där förhör ska hållas utan föregående kallelse får hämtas till förhöret, om undersökningen avser ett brott på vilket fängelse kan följa och det skäligen kan befaras att han eller hon antingen inte skulle följa en kallelse eller, med anledning av en kallelse, skulle försvåra utredningen genom undanröjande av bevis eller på annat sätt.

Ett hämtningsbeslut av det nu aktuella slaget kan således fattas i två olika typer av situationer. Den ena gäller då den som ska höras, i strid mot envars skyldighet att underkasta sig förhör, kan befaras hålla sig undan. Den andra gäller vid s.k. kollusionsfara, dvs. då det kan befaras att förhörspersonen kan komma att påverka utredningsunderlaget sedan han eller hon genom kallelsen fått kännedom om att det förestående förhöret. Andra omständigheter än de nu angivna, som t.ex. en allmän önskan om att påskynda en utredning, utgör inte laglig grund för beslut om hämtning utan föregående kallelse (jfr JO 1983/84 s. 60).

Det måste finnas någon konkret omständighet som pekar mot att risk för uteblivande respektive kollusionsfara föreligger (jfr Bring/Diesen, Förundersökning, 4:e upplagan s. 345, med hänvisningar). En bedömning av att det finns risk för uteblivande kan exempelvis grundas på att förhörspersonen tidigare uteblivit efter kallelse.

Att bli hämtad av polis upplevs av den eller de som berörs typiskt sett som en betydande integritetskränkning, något detta fall illustrerar. Utöver de begränsningar som följer av lagtexten gäller därvid att polisen inför beslut om en sådan åtgärd måste överväga om det finns för den enskilde mindre ingripande alternativ att tillgå (behovsprincipen) och om det som står att vinna med åtgärden överväger de olägenheter som åsamkas den enskilde (proportionalitetsprincipen).

Risken för att AA skulle försvåra utredningen

Någon kollusionsfara förelåg uppenbarligen inte i detta fall; det har från polisens sida inte ens antytts på vilket sätt AA skulle ha kunnat förvanska eller på annat sätt påverka utredningsunderlaget om han skulle ha kallats till förhör i stället för att som nu hämtas utan föregående kallelse.

Jag uppfattar inte heller polismyndighetens argumentation för hämtningsbeslutet på det sättet. Den får i stället förstås så att myndigheten menar att den åberopade bestämmelsen i rättegångsbalken medger hämtning till förhör utan föregående kallelse även då det på ett mer allmänt plan kan befaras att den som ska höras kommer att försvåra utredningsarbetet, t.ex. genom vara avogt inställd till polisens arbete. Det är enligt min mening emellertid tydligt att bestämmelsens tillämplighet inte kan utsträckas på det viset. Det är inte i överensstämmelse med lagtextens krav att försvårandet ska ske ”med anledning av” kallelsen och skulle innebära att uttrycket ”försvåra utredningen” gavs en annan, vidare innebörd än det har i lagtexten. Jag vill därvid erinra om att det rör sig om tvångsmedelsanvändning som innefattar frihetsberövande. Kravet på uttryckligt lagstöd måste då ställas högt.

Möjligheten att hämta den som kan befaras att efter kallelse försvåra utredningen syftar inte heller till att förmå en avogt inställd förhörsperson att bidra till utredningen. Dess syfte är att säkerställa att ett förhör kan komma till stånd utan att förhörspersonen får tillfälle att påverka utredningsunderlaget. Det rättsliga utrymmet för att till förhör hämta den som är ovillig att medverka i en brottsutredning är begränsat till de situationer där det kan befaras att vederbörande inte skulle hörsamma en kallelse.

Risken för att AA inte skulle hörsamma en kallelse

Polismyndigheten har i sitt yttrande anfört att AA:s uttalanden i polishuset pekade mot att denne ”inte hade för avsikt att frivilligt delta i några polisförhör”.

Enligt min mening pekade AA:s angivna uttalanden inte konkret mot att han inte skulle följa en kallelse. AA hade såvitt framkommit inte tidigare uteblivit eller gjort sig känd för att vilja hålla sig undan. De uttalanden han tillskrivs måste ses i sitt sammanhang. Det bör därvid noteras att annat inte framkommit än att han, då han kom till polishuset, var omedveten om varför polisen sökt honom och att han i anledning av besöket självant begav sig till polisen för att få reda på vad saken gällde. Det ligger nära till hands att uppfatta detta som att han var angelägen om att – utan att uppsökas i sitt hem – komma i kontakt med polisen. AA:s egen uppgift om att han skulle ha inställt sig om han hade kallats framstår sammanfattningsvis inte som oförenlig med de uttalanden han ska ha gjort.

Polismyndigheten borde mot den bakgrunden, innan beslutet om hämtning fattades, först ha övervägt en normal förhörskallelse, inklusive information om att den som underlåter att följa en kallelse kan komma att hämtas. Detta hade kunnat ske formlöst, t.ex. genom ett telefonsamtal. Om AA inte hörsammat kallelsen, skulle ett beslut om hämtning lagligen ha kunnat fattas. Det var med andra ord inte

förenligt med behovsprincipen att besluta om hämtningen innan mindre ingripande alternativ prövats.

Slutsats

Det har sammanfattningsvis inte framkommit att Polismyndigheten Dalarna haft erforderligt lagstöd för att besluta om hämtning till förhör av AA utan föregående kallelse.